

เกร็ดชีวิตพะยูน ในบ่อเลี้ยงที่ภูเก็ต

■ คำนำ ■

พะยูนตัวโตได้ถึง 3 เมตรและน้ำหนักร่วม 300 กิโลกรัม โลมาบางตัวก็อาจโตจนมีขนาดความยาวเท่ากันแต่ส่วนมากจะไม่หนักเท่าพะยูนเพราะโลมามีรูปร่างที่เพรียวกว่า ในบ้านเรามีชื่อเรียกพะยูนต่างๆ เช่น หมูน้ำ หมูตุต ดูหยง หรือเงือก เป็นต้น แต่ก่อนพบพะยูนมากทั้งสองฝั่งทะเลของไทย สังเกตได้จากมีการนำชื่อเรียกพะยูนไปใช้ตั้งเป็นชื่อสถานที่ที่ติดชายฝั่งทะเล เช่น คำว่า “หมูตุต” มีโรงเรียนบ้านหมูตุต หมู่บ้านหมูตุต ในจังหวัดจันทบุรี คำว่า “ดูหยง ดูหยง ตูยง ดูหยง หรือ ดูหยง” ที่ชาวบักขี้ไต้นิยมเรียกกัน ได้แก่ บ้านดูหยง ใน อ.เทพา จ.สงขลา บ้านดูยง ต.ดูยง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี และบ้านโลดดูหยง เกาะลันตา จ.กระบี่ ส่วนคำว่า “พะยูน” เป็นคำที่นิยมใช้ทั่วไปในไทย ในจังหวัดพัทลุงน่าจะเคยมีพะยูนอยู่มากเช่นกัน เพราะมีชื่อเรียก คือ ตลาตปากพะยูน ต.ปากพะยูน และอ.ปากพะยูน ส่วนคำว่า “เงือก” ในต่างประเทศคือคำว่า “เมอร์เมด (Mermaid)” เป็นชื่อสามัญชื่อหนึ่งที่นิยมเรียกและมีความหมายเหมือนกันคือ พะยูน

พวกพะยูนจัดอยู่ในอันดับไซรีเนีย (Order Sirenia) เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดเดียวที่กินเฉพาะพืช พะยูนมีหางแฉกคล้ายโลมา เชื่อกันว่าในสมัยโบราณพะยูนมีญาติร่วมกันกับช้างพะยูนมีกระดูกเชิงกราน (Pelvic bone) ที่ลดสภาพไปเป็นเครื่องยืนยนในข้อนี้ ไซรีเนียมีอยู่อีก 3 ชนิด พบที่ฟลอริดา อเมริกาใต้ และทางตะวันตกของแอฟริกา แต่พวกนี้เป็นกลุ่มที่เรียกว่า “มานาตี (Manatee)” ซึ่งแม้มันจะคล้ายพะยูน แต่ลักษณะจมูกจะต่างกันและปลายหางแบนกลม

อาหารหลักตามปกติก็คือหญ้าทะเลชนิดต่างๆ พะยูนกินสาหร่ายทะเลแทนบ้างเมื่อหญ้าทะเลมีน้อยลงหรือกินสาหร่ายปะปนไปในขณะกินหญ้าทะเล เพราะตามปกติสาหร่ายทะเลจะขึ้นบริเวณเดียวกับหญ้าทะเลเช่นกัน พะยูนอาศัยอยู่ในแนวหญ้าทะเลโดยอาศัยร่วมกับเตาตนซึ่งเป็นสัตว์อีกชนิดหนึ่งที่ระบบย่อยอาหารสามารถย่อยสลายเซลลูโลส (Cellulose) ของพืชได้ ปากของพะยูนกินอาหารคล้ายเครื่องดูดฝุ่นจึงอาจมีสัตว์เล็กๆ ตามส่วนต่างๆ ของหญ้าทะเล เช่น ปู ตืดไปด้วยโดยบังเอิญ พะยูนจะขุดลงไปจนลึกที่สุดเท่าที่ส่วนของจมูกจะดันลงไปถึง เพื่อกินทั้งใบและรากของหญ้าทะเล ได้จมูกมีขนแข็งซึ่ง

กาญจนา อุดุลยานุโกศล

สถาบันวิจัยชีววิทยาและประมงทะเล

ต.ปณ.60 อ.เมือง จ.ภูเก็ต 83000

เรียงเป็นแถวที่ใช้ชุดพื้นผ่านโคลนและทราย เมื่อดูจากด้านบน จะเห็นตะกอนฟุ้งกระจายเป็นทาง

■ พะยูนที่สถาบันฯ ■

เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2522 สถาบันวิจัยชีววิทยาและประมงทะเล จังหวัดภูเก็ต (ศูนย์ชีววิทยาทางทะเลในขณะนั้น) ได้รับมอบพะยูนมีชีวิตตัวแรกจากท้องที่ตำบลทับละมุ จ.พังงา เป็นพะยูนเพศเมีย ลำตัวยาว 165 ซม. ถูกจับได้เนื่องจากติดอวนลอยของชาวประมง (ตารางที่ 1) พะยูนตัวนี้นับว่าเป็นพะยูนตัวแรกของประเทศไทยที่ได้นำมาอนุบาล ได้รับความสนใจมากจากประชาชนทั้งในจังหวัดภูเก็ต พังงาและจังหวัดใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีข่าวลือไปว่าทางสถาบันฯ จับ “เงือก” เป็นๆ ได้ ชาวลือบางกระแสดังกับต่อเติมว่าเป็นเงือกสาว ทำให้ผู้คนหลังไหลเข้ามาชมแน่นขนัดทุกวัน ประชาชนจำนวนมากไม่ยอมที่เข้ามาชมแล้วพบกับความผิดหวังที่ไม่ได้พบเงือกสาวตามที่ตนได้ยินมา กลับพบเพียงสัตว์หน้าตาคล้ายสุกรท่อนหางเหมือนโลมา อย่างไรก็ตามสิ่งที่ได้จากพะยูนตัวแรกคือความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพะยูนว่าเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม อาศัยอยู่ในทะเลและกินหญ้าทะเลเป็นอาหาร

อันที่จริงนั้นสถาบันฯ ไม่ได้มีบ่อน้ำเค็มขนาดใหญ่พอที่จะเลี้ยงสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น พะยูนหรือโลมาได้ เราใช้บ่อเลี้ยงเต่าทะเลเป็นที่เลี้ยงพะยูนโดยมีการเพิ่มระบบกรองน้ำและระบบทำน้ำอุ่นเพื่อควบคุมอุณหภูมิน้ำในเวลากลางคืน พะยูนบางตัวถูกเลี้ยงในทะเลด้วยกระชังเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 เมตรและลึก 2 เมตร ตาอวนขนาด 7.5 เซนติเมตร ให้อาหารทุกวันโดยให้หญ้าทะเลลอยใส่กระชังไว้ตลอดเวลา การเลี้ยงในกระชังให้ผลดีตรงที่น้ำสะอาด และอุณหภูมิไม่เปลี่ยนแปลงมากระหว่างกลางวันและกลางคืน รวมทั้งลดอาการตื่นคนในช่วงแรกที่ถูกขัง แต่กระชังในทะเลนั้นเมื่อถึงฤดูมรสุมไม่สามารถทนแรงคลื่นลมได้ รวมทั้งการดูแล

และให้อาหารเลี้ยงต่ออุบัติเหตุทางน้ำได้ง่ายจึงต้องมีการล่าเลี้ยงขึ้นเลี้ยงในบ่อซีเมนต์

■ กรณีชีวิตพะยูน ■

การตั้งชื่อพะยูนแต่ละตัวนั้นมักมีที่มาที่น่าสนใจ เช่น “เจ้าก๊อง” มาจากชื่อเล่นที่พี่ ของชาวศูนย์ชีววิทยาทางทะเล เรียกลูกชายคนที่สองของคุณอุจน์จิต ปาติยเสวี (ผอ.สำนักวิชาการ) “เจ้าอ้วน” มาจากรูปร่างอ้วนซึ่งเป็นรูปลักษณะปกติทั่วไปของพะยูน ส่วน “เจ้าเบ๊อ” มาจากลักษณะหน้าตาของพะยูนตัวนี้ที่ดูออกเบ๊เบ๊ จากคำบอกเล่าของคุณสุพจน์ จันทราภรณ์ศิลป์ (หัวหน้ากลุ่มสัตว์ทะเลหายาก) ผู้ที่มีส่วนร่วมในการอนุบาลลูกพะยูนเกือบทุกตัว กล่าวว่า “ในบรรดาพะยูนทั้งสามนี้ คือ เจ้าก๊อง เจ้าอ้วน และเจ้าเบ๊อ เจ้าก๊องจะเป็นพะยูนที่เชื่องที่สุด มักว่ายน้ำที่ริมบ่อเพื่อเล่นกับผู้เลี้ยงเป็นประจำหรือเพียงติดน้ำข้างบ่อเจ้าก๊องก็ว่ายน้ำมา” (ตารางที่ 1 และภาพที่ 1)

พะยูนตัวที่ 4 และ 5 นั้น (ตารางที่ 1) ผู้เขียนได้มาทำงานที่สถาบันฯ แล้ว พวกเราก็เรียกพะยูนทั้งสองตัวนี้ว่า “เจ้าก๊อง” เหมือนกัน แต่มาจากคำว่า ตุ๊กตอง (ชื่อวิทยาศาสตร์ของพะยูน, *Dugong dugon*) พะยูนตัวที่ 5 หลังจากเลี้ยงได้ไม่นานเพียง 15 วัน สังเกตว่าพะยูนผอมลงเล็กน้อยและกินอาหารจำพวกนมและหญ้าทะเลน้อยมาก ดังที่กล่าวข้างต้นแล้วว่า สถาบันฯ ไม่มีความพร้อมทั้งในด้านบุคลากรและบ่อเลี้ยง การปล่อยกลับคืนสู่ธรรมชาติพะยูนน่าจะมีความเสี่ยงมากกว่า เราได้ทำเครื่องหมายเป็นทอยางนึ่งสีส้มสะท้อนแสงผูกติดคอนหาง และปล่อยกลับลงทะเลในบริเวณแนวหญ้าทะเลที่อ่าวยอนต์ซึ่งอยู่ใกล้กับสถาบันฯ และหลังจากนั้นเราก็ไม่เคยได้รับข่าวคราวของพะยูนตัวนี้อีกเลย (รูปที่ 2)

ส่วนสมณานาม “น้องอ้อม” พะยูนตัวที่เลี้ยงได้นานที่สุดนั้น เกิดขึ้นในขณะที่เดินทางไปรับลูกพะยูนที่ศูนย์พัฒนาการ

เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งจังหวัดสตูล ตลอดทางที่ไปและกลับ สถานีวิทยุเปิดเพลงของอ้อม (สุนิสา สุขบุญสังข์) ตลอดเวลา ผู้เขียนซึ่งได้นำทีมไปในครั้งนั้นจึงได้เรียกพะยูนตัวนี้ว่า “น้องอ้อม” น้องอ้อมนับว่าเป็นพะยูนที่โชคดีมากที่ได้อยู่ในบ่อใหญ่ที่สุดของสถาบันฯ ซึ่งเพิ่งสร้างเสร็จ มีความจุน้ำถึง 100 ตัน ที่จริงแล้วบ่อนี้เป็นบ่อสำหรับเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์เต่าทะเลซึ่งด้านหนึ่งของบ่อมีหาดทรายเทียมไว้สำหรับให้แม่เต่าขึ้นวางไข่ น้องอ้อมถูกทุกสื่อรุมเร้า ไม่ว่าจะเป็นทีวีทุกช่อง หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร ส่วนราชการ เช่น กรมป่าไม้ สถาบันการศึกษา นักเรียนนักศึกษา NGO เช่น มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแห่งประเทศไทย หากเปรียบเทียบกับนางแบบก็เป็นระดับแถวหน้าเลยทีเดียว แม้ น้องอ้อมจะลาจากไปนานกว่า 10 ปีแล้ว แต่ปัจจุบันเรายังคงเห็นภาพน้องอ้อมปรากฏเสมอๆ ในสื่อทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ทุกครั้งที่ได้เห็นหลายๆ คนก็อดจะคิดถึงมันเสียไม่ได้ ต้องยอมรับว่าผู้ที่เลี้ยงดูพะยูนทุกคนจะมีความผูกพันกับพะยูนมาก คล้ายกับความผูกพันระหว่างเจ้าของสุนัขกับสุนัขที่เลี้ยง (รูปที่ 4)

“เทรฟฟ้า” ลูกพะยูนขนาดเล็กที่สุดในบันทึกของสถาบันฯ มีความยาวเพียง 97 ซม. ชื่อพะยูนตัวนี้มาจากละครเรื่องเทรฟฟ้า ซึ่งกำลังโด่งดังมากในขณะนั้น แม้ว่าทีมงานซึ่งประกอบด้วยคุณสุพจน์ จันทราภรณ์ศิลป์ คุณพจนา บุญเนตร (หัวหน้าสถานแสดงพันธุ์สัตว์น้ำภูเก็ต) และคุณก้องเกียรติ กิตติวัฒนาวงศ์ (นักวิชาการประมง) ได้พยายามประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศในการผสมสุตรนมให้เทรฟฟ้าดื่มกิน แต่เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่เทรฟฟ้าได้เสียชีวิตหลังจากมาอยู่กับเราได้เพียง 64 วัน (รูปที่ 5) เข้าใจว่าสารอาหารอาจไม่เพียงพอกับความต้องการของลูกพะยูน

มาถึงเจ้าตัวที่มีประวัติซับซ้อน คือ “น้องอายุ” ชื่อนี้ตั้งโดย คุณประสาธ วัฒนธนม ซึ่งเป็นผู้ดูแลน้องอายุ เขาบอกกับทีมงานของสถาบันฯว่า “พบน้องอายุในขณะที่น้องอายุว่ายน้ำอยู่

ตารางที่ 1. แสดงข้อมูลพะยูนที่เคยอนุบาลไว้ที่สถาบันฯ เครื่องมือที่จับได้คือ (1) อวนลอย (2) อวนลอยปู (3) อวนกระเบน (4) จับด้วยมือ ~ หน้าหนักโดยประมาณจากรายงานของ Boonprakob et al (1983) ซึ่งน่าจะต่ำกว่าน้ำหนักจริง *ปล่อยที่อ่าวยอนต์ จ.ภูเก็ต **ปล่อยที่หาดเจ้าไหม จ.ตรัง

ที่	ชื่อ (field no)	วันที่	สถานที่รับ	เพศ	ขนาด		เวลาเลี้ยง (วัน)
					ยาว (ซม.)	นน.(กก.)	
1	เจ้าก๊อง(Du-001)	22 มิย. 22	ทับละมุ จ.พังงา (1)	เมีย	165	~70	153
2	เจ้าอ้วน(Du-003)	25 สค. 24	อ่าวปอ จ.ภูเก็ต (2)	ผู้	180	~90	7
3	เจ้าเบ๊อ(Du-005)	24 มีค. 25	อ่าวมะขาม จ.ภูเก็ต (1)	ผู้	120	31	111
4	เจ้าก๊อง(Du-006)	11 เมย. 31	เกาะจำ จ.กระบี่ (1)	ผู้	165	~70	150
5	เจ้าก๊อง(Du-008)	21 เมย. 32	อ่าวประทิว จ.ชุมพร (1)	ผู้	110	20	15*
6	น้องอ้อม(Du-011)	20 มีค. 34	อ.ละงู จ.สตูล (1)	ผู้	119	22	200
7	เทรฟฟ้า(Du-015)	24 เมย. 36	อ่าวไชยา จ.สุราษฎร์ (1)	ผู้	97	14	64
8	น้องอายุ(Du-018)	27 มิย. 36	อ.สุขสำราญ จ.ระนอง (4)	เมีย	124	34	15**
9	เจ้าใหญ่(Du-029)	15 กค. 37	อ.คุระบุรี จ.พังงา (3)	ผู้	131	52	30

รูปที่ 1. คุณอุ๋นจิดกับ "เจ้าก๊อง" เมื่อปี พ.ศ. 2522

รูปที่ 2. ผู้เขียนกับ เจ้าก๊อง ปี พ.ศ. 2532

ระนองและนำมาปล่อยที่นั่นนั่นเอง รอยไหม้ นั้นเกิดจากแก๊สให้ความร้อน (Heater) ที่วางไว้ที่พื้นบ่อเลี้ยงเพื่อรักษาอุณหภูมิของน้ำไม่ให้ต่ำเกินไปในช่วงที่อยู่ในระหว่างการดูแลของสถาบันฯ และน้องอายุว่ายมา

ข้างกระชังปลาเก่า เขารู้สึกประหลาดใจและสงสัยเป็นอย่างมาก ว่ามันเป็นตัวอะไรกันแน่ ไม่เคยเห็นเจ้าสัตว์รูปร่างเยี่ยงนี้มาก่อนเลยในชีวิต เขาได้ดมมันใส่ลงในกระชังปลาเก่า มันเขื่องมากและขี้ขลาด เขาจึงเรียกมันว่า "น้องอายุ" (รูปที่ 6) เท่าที่สถาบันฯ เคยรับพะยูนมา "น้องอายุ" เป็นพะยูนที่เขื่องมากที่สุด ซึ่งผิดกับลักษณะธรรมชาติของพะยูนที่ตื่นตกใจและมักไม่เข้าใกล้คน หลังจากอนุบาลที่สถาบันฯ นานประมาณ 2 สัปดาห์ ทีมงานได้ปรึกษากันว่าน่าจะนำไปปล่อยในแหล่งหญ้าที่ปลอดภัยและได้ตัดสินใจนำน้องอายุไปปล่อยที่บริเวณหาดเจ้าไหม จังหวัดตรัง โดยเขาเรือหางยาวออกไปปล่อยบริเวณหลักไม้ใกล้ปากคลองเจ้าไหม ซึ่งเป็นเวลาไล่เลี่ยกัน กับที่ ดร.ปลอดประสพ สุรัสวดี (อธิบดีกรมประมง ในขณะนั้น) ได้จัดพิธีปล่อยลูกพะยูนชื่อ "ปิ่นสักก์" (ชื่อลูกชายคนที่สองของอดีตอธิบดีฯ) ที่ได้รับจากจังหวัดสตูล ที่บริเวณบ้านเจ้าไหม และมีข่าวลือว่าพะยูนปิ่นสักก์ได้เสียชีวิตในเวลาต่อมา

หลังจากที่สถาบันฯ ได้ปล่อยน้องอายุที่หาดเจ้าไหมได้ไม่นานนัก ราวต้นเดือนมกราคม 2537 ก็มีข่าวครึกโครมทางหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ เรื่องปรากฏการณ์การพบลูกพะยูนเพศผู้ชื่อแสนรู้นามว่า "เจ้าโทน" หรือ "ไอโทน" ที่หาดเจ้าไหม ผู้คนจากหลากหลายท้องถิ่นมาเพื่อเยี่ยมเจ้าโทน ทีมงานของสถาบันฯ รู้สึกประหลาดใจมากที่มีชาวพบพะยูนเชื่อผิดธรรมชาติ ดังนั้นต้นเดือนมีนาคม 2537 เราจึงเดินทางไปเพื่อพบเจ้าโทน ทีมงานที่ไปด้วยมี ดร.หรรษา จรรย์แสง (หัวหน้ากลุ่มนิเวศในขณะนั้น) คุณสุพจน์ จันทราภรณ์ศิลป์ คุณสมบัติ ภู่วชิรานนท์ (นักวิชาการประมง 8) และผู้เขียนซึ่งทีมงานได้วัดขนาดจำแนกเพศว่าเป็นเพศเมียไม่ใช่เพศผู้ ทั้งจากรูปร่าง และขนาด เพศรวมทั้งรอยไหม้จางๆ ยาวประมาณฟุตเศษที่ผิวหนังข้างลำตัวด้านซ้ายเป็นหลักฐานยืนยันว่าเจ้าโทนตัวนี้ก็คือ "น้องอายุ" ที่เราได้รับจากจังหวัด

ชนถูกจนเกิดรอยไหม้ดังกล่าว ด้วยเหตุผลใดก็ตาม แม้ว่าชาวบ้านไม่ยอมเอ่ยถึง "น้องอายุ" ที่ทางสถาบันฯ นำมาปล่อยไว้ที่นั่นเลย สถาบันฯ ก็ไม่ได้ตั้งใจที่จะบอกกล่าวความเป็นมาให้ชาวบ้านฟังอีก เพียงแต่นำมาว่าไม่ควรให้นักท่องเที่ยวอุ้มพะยูนเล่น เพราะจะทำให้พะยูนได้รับความบอบช้ำและติดเชือกจากคนได้ง่ายซึ่งอาจเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต และเป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่งที่เจ้าโทนติดอวนลอยและเสียชีวิตลงในวันที่ 27 กันยายน 2537 ชาวบ้านฝั่งชากไวในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ของสถาบันฯ ได้มาซูดซากไปเพื่อนำไปทำความสะอาดประกอบโครงกระดูก และชันโครงกระดูกกับโครงเสตนเลส แล้วนำกลับมามอบไว้เป็นสมบัติของชุมชนบ้านเจ้าไหม ปัจจุบันยังคงเก็บรักษาอยู่ที่โรงเรียนบ้านน้ำราบซึ่งตั้งอยู่ทางเข้าหมู่บ้านเจ้าไหม แม้ว่ายังคงมีเรื่องเล่าขานถึงตำนาน "เจ้าโทน" อย่างกว้างขวางจวบจนปัจจุบัน แต่ก็น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ขาดเกร็ดประวัติตอนสำคัญก่อนจะมาเป็นเจ้าโทน (รูปที่ 7)

ตัวสุดท้ายที่มาใช้ชีวิตอยู่ที่สถาบันฯ คือ "เจ้าใหญ่" รับมาจากกระบี่ จังหวัดพังงา คนที่เป็นเจ้าของอวนกระเบนที่เจ้าใหญ่มาติดเป็นคนชานนามให้เจ้าใหญ่ เจ้าใหญ่เป็นพะยูนตัวที่สี่ที่ผู้เขียนมีโอกาสสัมผัสเสี่ยงดู ต้องขอมรับจากใจจริงว่าผู้เขียนไม่ค่อยมีเวลามาดูแลเจ้าใหญ่มากนัก ลักษณะการตายของเจ้าใหญ่ คล้ายๆ กับอาการที่เกิดกับพะยูนเกือบทุกตัวที่เคยเลี้ยงไว้ที่สถาบันฯ คือ มีอาการเชื่องซึม เคลื่อนไหวน้อยลง ไม่กินอาหารหรือกินน้อยมากอยู่นานประมาณสองถึงสามวัน พะยูนจะหมดแรงไม่สามารถขึ้นมาหายใจได้และจมน้ำตายในที่สุด ก่อน

รูปที่ 3. ความพยายามในการเลี้ยงลูกพะยูน

รูปที่ 4. "น้องอ้อม" พะยูนตัวที่เลี้ยงนานที่สุด

รูปที่ 5. คุณสุพจน์กับ "เทรฟี่" ลูกพะยูนตัวเล็กที่สุด

รูปที่ 6. คุณประสาธกับ "น้องอาย" ที่ จ.ระนอง

หน้านี้คุณพจนานได้ออกแบบชุดช่วยพยุงให้พะยูนไม่จมหน้าตาย โดยประยุกต์เสื้อชูชีพที่ใช้ในการดำน้ำมาใส่ให้พะยูน แต่อย่างไรก็ตามไม่สามารถช่วยชีวิตไว้ได้

■ บันทึกเพิ่มเติม ■

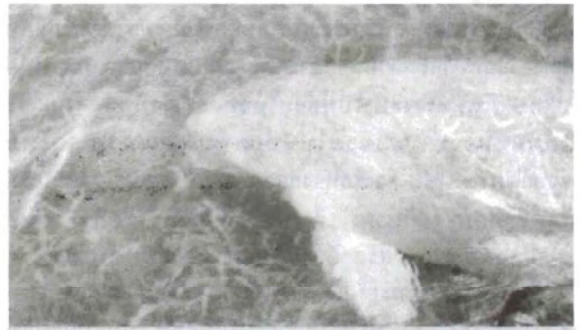
นอกจากนี้ยังมีบันทึกว่ามีพะยูนอีก 2 ตัวที่อนุบาลที่อื่น คือ

1. เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2525 ลูกพะยูน (Du-004) จับได้ด้วยมือ จากรายงานของ Boonprakob et al (1983) หน้า 14 กล่าวว่า "จับในขณะที่อยู่กับแม่ โดยลูกเรือสินค้า บริเวณระหว่างเกาะอาดัง-ราวี จ.สตูล มีความยาวลำตัว 100 ซม. น้ำหนัก 10 กก." น้ำหนักที่แท้จริงน่าจะประมาณ 20-25 กก. (ประมาณจากความยาว 100 ซม.) และจากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้ที่เคยเลี้ยงพะยูนตัวนี้ เขากล่าวว่า "เลี้ยงไว้ที่ศูนย์พัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง จ.สตูล ให้กินอาหารจำพวกสาหร่ายน้ำพริก" แต่ไม่ได้รายละเอียดแน่ชัดว่าเลี้ยงนานเท่าใด เสียชีวิตหรือได้ปล่อยคืนสู่ทะเลหรือไม่

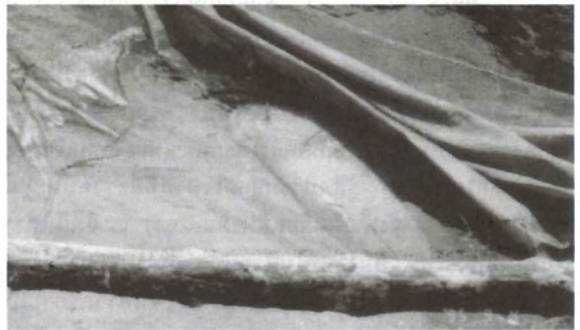
2. เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2538 ลูกพะยูนเพศเมีย (น้องเนตร, Du-041) ติดอวนลอย บริเวณหาดเจ้าไหม จ.ตรัง ลำตัวยาว 107 ซม. คุณซาเหตุ ทะหวา เจ้าของอวนได้เลี้ยงน้องเนตรไว้ในกระชังในคลองเจ้าไหม ผู้เขียนได้ไปตรวจสอบลูกพะยูนตัวดังกล่าวเมื่อวันที่ 4 กันยายน 2538 พบว่าพะยูนเริ่มชอบนมและผิวหนังมีการติดเชื้อลักษณะเป็นดวงสีจาง และได้แนะนำให้รีบปล่อยเพื่อให้ลูกพะยูนมีโอกาสพบแม่และมีชีวิตรอดต่อไป และทราบภายหลังว่าได้ปล่อยไปเรียบร้อยแล้ว (รูปที่ 8)

■ คำขอบคุณ ■

งานวิจัยพะยูนจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย หากขาดความช่วยเหลือจากชาวบ้านในพื้นที่ ส่วนราชการต่างๆ ภาคเอกชน ตลอดจนองค์กรอิสระต่างๆ ผู้เขียนขอกราบขอบคุณทุกท่านด้วยใจจริง มา ณ โอกาสนี้

รูปที่ 7. "เจ้าโทน" หรือ "น้องอาย" ที่จ.ตรัง

รูปที่ 8. "น้องเนตร" ในกระชังที่หาดเจ้าไหม จ.ตรัง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา อุดุลยานุโกศล และอุ๋นจิต ปาติยเสวี. 2537. พฤติกรรมการกินอาหารของพะยูนในบ่อเลี้ยง. รายงานการสัมมนาวิชาการประจำปี 2537 กรมประมง กรุงเทพฯ. หน้า 386-392.
- กาญจนา อุดุลยานุโกศล. 2539. พฤติกรรมการหายใจของพะยูนในบ่อเลี้ยง. รายงานการสัมมนาวิชาการประจำปี 2539. กรมประมง กรุงเทพฯ. 7 หน้า.
- พจนาน บุญยเนตร 2537. การอนุบาลและเลี้ยงลูกพะยูนวัยอ่อน. สถาบันวิจัยชีววิทยาและประมงทะเล เอกสารวิชาการเลขที่ 1/2537. 11 หน้า.
- Boonprakob, U., S. Chatrapornsyl and O. Bhatia. 1983. Occurrence of dugong (*Dugong dugon*) in coastal waters of Phuket Island and attempt to keep dugongs in captivity. A Symposium on Marine Mammals of the Indian Ocean, 22-25 February 1983, Columbo, Srilanka. 14 pp.